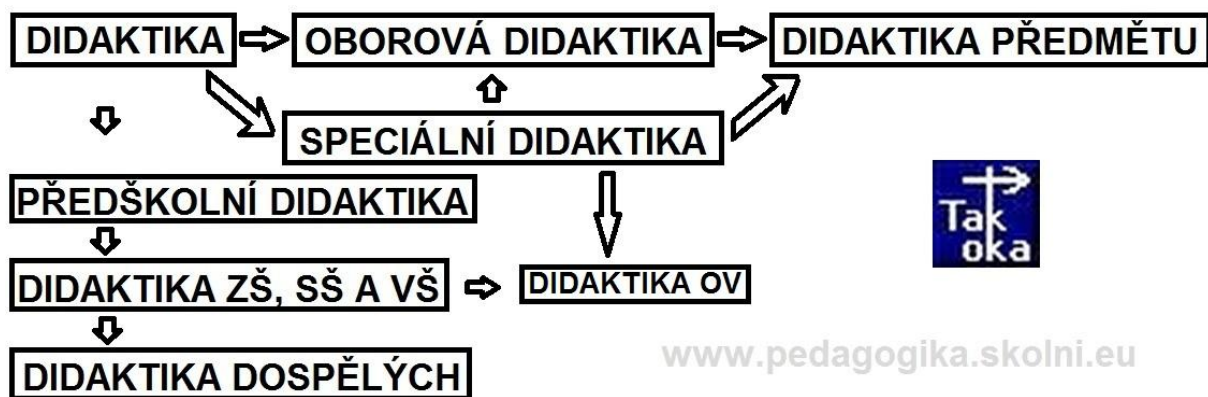


Didaktika odborného výcviku

Didaktika odborného výcviku je nadstavbou obecné didaktiky v pedagogice. Jejím hlavním cílem je zkoumat zákonitosti jevů a procesů v průběhu odborném výcviku a jejich vliv na rozvoj osobnosti žáka, zpracovávat obsah, zásady, organizační formy, metody a prostředky odborného výcviku. Zkoumá také činnost učitele odborné výchovy a žáků a vztahy mezi nimi a účastníky výchovně-vzdělávacího procesu.

Didaktika odborného výcviku je tedy speciální disciplína pedagogiky, která zkoumá podstatu, zákonitosti a vývojové perspektivy odborného výcviku jako specifického výchovně-vzdělávacího procesu.



Základní pojmy

- pracovní návyk - zautomatizovaná složka pracovní činnosti (pracovních úkonů a pracovních operací) vytvořená na základě cílevědomého opakování;
- pracovní úkon - základní prvek pracovní operace;
- pracovní operace - řada pracovních úkonů spojených jedním cílem nebo určitá činnost zaměřená na vykonání určitého úkolu.
- pracovní zručnost - nabytá schopnost člověka uvědoměle a úspěšně vykonávat jisté pracovní úkoly teoretického i praktického charakteru a to i v měnících se pracovních podmínkách;
- učivo - učivo chápeme jako soustavu poznatků a činností, které si má žák osvojit v průběhu výchovně-vzdělávacího procesu a učení se, co se pak má projevit v jeho znalostech, dovednostech a návycích
- obsah učiva - obsah, rozsah učiva je množství poznatků, intelektuálních a praktických dovedností, které si žák má v procesu vzdělávání osvojit - vychází ze školních dokumentů.

Historie

Cechovní systém:

učeň – tovaryš – mistr

Velká didaktika (r. 1657) J. A. Komenský.

Komenský tu vyčlenil těchto 11 pravidel:

Důležité upozornění: Tento text je možné bez omezení kopírovat a šířit!

1. Co se má konat, tomu se každý musí učit konáním.
2. Pro to, co se má konat, má být po ruce určitá forma a norma.
3. Zacházení s nástrojem ať je ukázáno spíše skutkem než slovy, t. j. spíše příklady než pravidly.
4. Cvičení dělej od prvních začátků, ne od hotových prací.
5. První cvičení začátečníky se koná na známé látce.
6. Děj se napodobuje přesně podle předepsané formy, pozdější bude moci být volnějším.
7. Vzory toho, co se má konat, ať jsou co nejdokonalejší, pokud je někdo dokáže napodobováním dostatečně vystihnout, může být ve svém umění považován za dokonalého.
8. První pokus o napodobení nechtě je co nejpřesnější, aby nebyly odchylky od vzoru ani o nejmenší tah.
9. Chybu ať opraví přítomný učitel, přitom však ať hned uvede příslušné připomínky, takzvané pravidla a výjimky z pravidel.
10. Dokonalá soustava učení, záleží na syntéze a analýze.
11. V takových cvičeních musíme pokračovat, až přejdou ve zvyk.

Podmínky odborného výcviku

Výchovně-vzdělávací proces odborného výcviku probíhá za podmínek. Které jsou určeny těmito faktory:

vnější faktor (podmínka)

- společensko-historické
- regionální
- materiálně technické

vnitřní faktor (podmínka)

- Motivace - zájem žáků, vstupní znalosti žáků, navození dobrého klima ve třídě (v rámci vyučovací jednotky), pracovní a tvůrčí atmosféry;
- stav duševního a tělesného vývoje žáků,
- znalosti žáků, motivace,
- dovednosti a návyky,
- schopnosti, zájmy,
- odbornost pedagogů, motivace, charakterové a morální vlastnosti a jiné.

Cíle výuky v odborném výcviku

Cíl výuky je předpokládaný, očekávaný výsledek výuky, ke kterému směřuje učitel odborné výchovy spolu s žáky

Cíl nepůsobí na objekt výchovy (žáka) a vzdělávání automaticky. Je zprostředkován subjektem (učitelem OV), přičemž se uplatňuje dialektický vztah mezi cíli, podmínkami a prostředky vyučování.

Podle psychických procesů studujících (žáků) se specifické (konkrétní) cíle se rozdělují na:

- kognitivní (poznávací, slouží k naučení, zapamatování učiva) - zahrnují oblast znalostí, intelektuálních dovedností a poznávacích schopností - tímto cílem také říkáme vzdělávací cíle, protože převažují při vzdělávání, (poměrně dobré, přední umístění ve světě)
- psychomotorické - (slouží k aplikování znalostí a dovedností) zahrnují oblast motorických dovedností a návyků za účasti psychických procesů - jsou hlavní náplní OV a nazýváme je i výcvikové cíle, v této oblasti zaostáváme za světem - poslední místo v EU a OECD.
- afektivní (postojové) - zahrnují citovou oblast, oblast postojů, hodnotové orientace a sociálně-komunikačních dovedností - protože tady jde hlavně o výchovu, Mluvíme a nazýváme je i výchovné cíle



Učitel OV ve vztahu k cíli učebního oboru musí respektovat tento systém cílů:

- cíle tematických celků,
- cíle témat učiva,
- cíle vyučovací jednotky a jejich jednotlivých částí.

Pro výuku odborného výcviku je vhodná zejména taxonomie M. Simpsona, zaměřená na psychomotorické cíle, jejíž členění je následující:

1. **Vnímání činností**, smyslová činnost - žák dokáže použít smyslové orgány k získání představy o budoucí motorické činnosti.
2. **Připravenost na činnost** - žák je připraven provést určitou činnost psychicky, fyzicky a emocionálně (ochota, motivace).
3. **Napodobování činnosti**, řízená činnost - žák opakuje úkony demonstrovány učitelem odborné výchovy. Jde o počáteční stadium při učení se komplexním zručnostem (dovednostem). Správnost výkonu činnosti žáka posuzuje učitel nebo žák podle souboru příslušných kritérií.
4. **Mechanická činnost, zručnost** - žák vykonává činnosti spolehlivě, bezpečně, přesně a zručně. Jde však o méně komplexní činnosti.
5. **Komplexní automatická činnost** - žák vykonává snadno, přesně, rychle, bezchybně a automatický komplexní a složité činnosti.
6. **Přizpůsobování, adaptace činnosti** - žák dokáže měnit, modifikovat, přizpůsobovat činnost změněným podmínkám nebo v problémové situaci.
7. **Tvořivá činnost** - žák používá osvojené způsoby činnosti v nových neznámých a problémových situacích.

Pro praktickou potřebu vymezování výcvikových cílů lze použít Magerovu techniku, podle níž se doporučuje, aby cíl ve své formulaci obsahoval 3 složky:

1. **požadovaný výkon žáka** - vyjádřený formou pozorovatelné činnosti (používání aktivních sloves, jako např. vytvořit, složit, navrhnout, popsat, rozeznat, zkonstruovat, kombinovat, změřit, vyrobit, sestrojít, změnit aj.),
2. **podmínky výkonu** - rozsah požadovaného výkonu, vymezení způsobu řešení, možnost použití pomůcek apod.,
3. **normy výkonu** - požadovaný počet správně vyřešených úloh, tolerované nepřesnosti výkonu, časový limit apod.

Didaktické zásady aplikované v odborném výcviku

Vybrané znaky pedagogického systému uplatňované v odborném výcviku z hlediska hlavních didaktických zásad jsou nejčastěji:

- zásada spojování teorie s praxí
- zásada uvědomělosti a aktivity
- zásada soustavnosti
- zásada názornosti
- zásada přiměřenosti
- zásada trvanlivosti

Důležité upozornění: Tento text je možné bez omezení kopírovat a šířit!

Profesní kompetence učitele OV

- kompetence odborně - předmětové - ovládá obor, který vyučuje,
- kompetence psychodidaktické - vytváří příznivé materiální, sociální, emocionální a pracovní podmínky na vyučování,
- kompetence komunikativní - dokáže plynule vést rozhovor se žáky, rodiči, kolegy,
- kompetence organizační a řídicí - plánuje a projektuje svou činnost, řídí vyučovací proces,
- kompetence diagnostické a intervenční - dokáže udělat pedagogickou diagnostiku žáka, umí mu pomoci,
- kompetence poradenské a konzultativní - umí žákům poradit, případně problémy konzultuje s rodiči,
- kompetence reflexe vlastní činnosti - dokáže analyzovat a vyhodnotit vlastní pedagogickou činnost, přijmout opatření k jejímu zlepšení

Vlastnosti učitele OV

- zásadovost,
- odbornost ve své profesi (soubor odborných znalostí, dovedností, zkušeností) učitel OV musí umět správně hodnotit výsledky chování, práce žáků a pod.,
- organizační schopnost,
- kladné charakterové rysy (cílevědomost, rozhodnost, rozvážnost, trpělivost, zásadovost, důslednost, spravedlnost),
- pedagogický takt,
- znalosti z psychologie,
- cit přiměřeného odstupu od žáků – učitel OV se nesmí ke svým žákům chovat povýšeně a přehnaně moralizovat. Pedantstvím a domluvou může dosáhnout opačný výsledek.

Postup přípravy učitele odborné výchovy na vyučování

- formulace cílů výuky - kognitivních (poznávacích), afektivních (výchovných), a psychomotorických (výcvikových),
- výběr a konkretizace učiva - klíčové pojmy, principy, vztahy, způsoby činnosti, rozdělení učiva na základní, rozšiřující,
- volba optimálních metod a materiálních prostředků výuky - jde o nejsložitější etapu, učitel OV vybírá nejvhodnější metodu a přiměřené materiální prostředky na podporu osvojování obsahu učiva žáky,
- volba optimálních organizačních forem,
- určení struktury učebního dne a modelování vyučovacích situací.

Způsob přípravy učitele odborné výchovy na vyučování

Příprava učitele odborné výchovy na vyučovací jednotku je vyvrcholením jeho plánování výchovně-vzdělávací činnosti:

- učebně-výrobní příprava - zformulování cílů učebního dne, stanovení otázek na prověřování technologického postupu,
- materiálně-technická příprava - příprava potřebného materiálu, výrobních pomůcek, nářadí, technické dokumentace,
- osobní příprava - prostudování odborné literatury, procvičení činností, které chce demonstrovat žákům,
- metodická příprava - výběr nejvhodnějších metod,
- organizační příprava - výběr organizačních forem a časového rozplánování učebního dne.

Vyučovací metody v odborném výcviku

- vyučovací metoda je způsob vedení žáků ke splnění výchovně-vzdělávacích cílů a to v souladu se zásadami organizace vyučování.
- Vyučovací metoda není charakterizována jen jako způsob nebo cesta (METHODOS), ale jako vzájemná součinnost učiva, učitele odborné výchovy v odborném výcviku a žáka.
- Vyučovací metody tvoří nosnou část pedagogické komunikace učitele odborné výchovy s žáky.

Kritéria optimálního výběru metod vyučování:

- cíl vyučovací jednotky
- obsah učiva
- materiálně - technické vybavení
- předpoklady žáků
- možnosti učitele OV

Rozdělení vyučovacích metod podle různých hledisek:

1. podle zdroje informací:

- slovní metody
- názorné metody
- praktické metody

2. podle funkce ve vyučovacím procesu:

- motivační metody

Důležité upozornění: Tento text je možné bez omezení kopírovat a šířit!

- expoziční metody
- metody přímého přenosu
- metody zprostředkovaného přenosu poznatků
- aktivizující metody
- fixační metody
- diagnostické metody
- metody aktivizující

3. z hlediska logického postupu:

- induktivní metoda
- deduktivní metoda
- analyticko-syntetická metoda
- srovnávací metoda

4. z hlediska aktivity a samostatnosti žáků:

- metody předávání poznatků
- metody pozorování učňů
- metody samostatné práce učňů
- metody badatelské a výzkumné

Organizační formy při výuce OV

Organizační formy v odborném výcviku se zabývají tím, kolik žáků má učitel OV najednou, kde se má realizovat výuka, jak často a jak dlouho má učitel OV vyučovat žáky, jaká má být organizační jednotka vyučovacího procesu.

Kritéria:

Podle počtu žáků účastnících se vyučovacího procesu spolu s učitelem OV:

1. individuální
2. hromadné
3. kombinované

Podle místa realizace vyučovacího procesu:

1. školní
2. mimoškolní

Důležité upozornění: Tento text je možné bez omezení kopírovat a šířit!

Podle stupně samostatnosti práce žáků ve vyučovacím procesu:

1. individuální práce
2. skupinová práce
3. frontální práce

Materiální prostředky při vyučování OV

Vyučovacím (didaktickým) prostředkem může být v podstatě vše, co napomáhá dosažení stanoveného cíle při vyučování. K didaktickým prostředkům proto patří vyučovací prostředky, tj. předměty, jevy a činnosti, jejichž prostřednictvím se realizuje vyučovací proces. Jejich základní dělení je na:

- hmotné (zařízení školy, učební pomůcky a didaktická technika),
- nehmotné (obsah, didaktické zásady vyučovací metody, organizační formy).

Materiální a nemateriální prostředky musí být v rovnováze.

Mezi materiální prostředky řadíme:

a) výrobní materiální prostředky typické pro daný obor

1. přístroje používané při vyučování odborného výcviku. Jde o základní vybavení zařízeními používanými při vyučování na výrobu výrobků

b) didaktické materiální prostředky

2. učební pomůcky,
3. didaktická technika (didaktické pomůcky),
4. školní potřeby,
5. výukové prostory

Metody a formy prověřování a hodnocení:

podle zdroje získávání informací:

- ústní zkoušení (samostatný projev žáka),
- písemné zkoušení (stejně podmínky - písemné práce),
- praktické zkoušení (spojování teoretických znalostí s dovednostmi).

podle počtu současně zkoušených žáků:

- individuální zkoušení (1 žák),

- skupinové zkoušení (3 - 5 žáků najednou),
- hromadné, frontální zkoušení (zkoušení skupiny).

podle časového zařazení a funkce:

- průběžné zkoušení (dílčí výsledky),
- souhrnné zkoušení (vědomosti za určité období),
- přijímací zkoušení (výběrové řízení),
- závěrečné zkoušení (kontrola připravenosti žáků do praxe)

Výběr cvičných, produktivních a kontrolních prací v odborném výcviku

1. **Cvičné práce** jsou takové činnosti žáků, které slouží na nácvik základních operací dovedností a jejich osvojení. Odehrávají se v období přípravy, které trvá přibližně třetinu učební doby.
2. **Období odborného rozvoje** představuje upevňování a rozvíjení nacvičených operací. K vyjádření účelu se používají názvy: práce souborné a práce kontrolní. Tyto termíny byly do didaktiky odborného výcviku zavedené v souvislosti s operačním souborným systémem.
3. Názvem **souborné práce** jsou označovány takové učební práce, na kterých si žáci prohlubují již osvojené základní znalosti.
4. **Kontrolní práce** slouží na pravidelnou kontrolu výsledků praktického vyučování, směřující ke kontrole stupně osvojení nacvičování operací a jsou součástí samostatného dokončení komplexního pracovního úkolu nebo technologického procesu.

Řízení odborného výcviku

- Správní a poradní orgány školy
- Žákovská rada
- Sdružení rodičů (rodičovská rada)
- Rada školy
- Předmětové komise

Hospitace

Hospitace je návštěva, účast jiného pedagoga nebo člena nadřízeného orgánu na vyučování. Je to forma získávání informací o práci, metodách, organizaci, pracovních výsledcích jednotlivých pedagogů i celých kolektivů z hlediska potřeb pedagogického řízení výchovně-vzdělávací práce ve škole. Její základními metodami jsou pozorování a rozhovor.

Hospitaci realizují ředitelé škol, jejich zástupci, vedoucí předmětových komisí, pedagogové mezi sebou navzájem, školní inspektoři apod.

Základní etapy hospitační činnosti:

1. příprava - sestavení osnovy, projektu
2. realizace hospitační činnosti
3. pohospitační rozhovor